

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΑΤΩΙΤΑΛΙΚΑ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ*

23) ἄ σ κ α ρ ο

«ἄσκαρο επίθ., ἄσπαρο Ἰ.Αποουλ.

Ἰ. Rohlfs (L. Gr. στή λ. *ἄσκαρος) φέρει τή λ. ἄσαφοῦς ἐτύμου. Σημασιολ. φέρεται πρὸς τὴν Ἰταλ. *aspro* = στυφός.

1) Στυφός, ξινός, τραχύς: Σταφύλι ἄσπαρο, ἔν ἔν' γενωμένο = σταφύλι ξινό, δὲν εἶναι γινωμένο». (ΙΑΕΙΚΙ 1,330).

Τὸ ΙΑ¹²⁸ ἔχει καταχωρίσει τή λ. ἄσκαρος (Ἰ.Ἡπειρος), ἐπίθ., ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ στερητικὸ ἄ- καὶ τὸ οὐσ. σκάρος, καὶ τὴν ἐρμηνεύει μὲ τὸ ἄσκάριστος 1 = ὁ μὴ ὀδηγηθεὶς εἰς νομήν, ἐπὶ βοσκημάτων, ἀλλὰ ἡ δεύτερη ἔννοια τῆς λ. ἄσκάριστος εἶναι: ὁ μὴ ὠριμάσας, ἐπὶ καρπῶν, ἄσκάριστα σταφύλια, σημασία ποῦ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸ ἄωρος στὸ στυφός, ξινός, τῆς κατωιταλικῆς λέξεως.

24) ἄ σ κ λ ο ὦ ν η

«ἀσκλόνη ἐπίθ. Καλαβρ.

Ταῦρος¹²⁹ ἢ κριὸς ἢ τράγος μὲ ἓνα ἀρχίδι ἢ ἀνεπιτυχῶς εὐνουχισμένος». (ΙΑΕΙΚΙ 1,332).

Ἰ. Στ. Γ. Καψωμένος¹³⁰ ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα μὲ τὸ ἔτυμο τῆς λ. καὶ τὴν παρήγαγε ἀπὸ τὸ ἀρχ. χλοῦνης = τομίας, castrated (= εὐνουχισμένος) (because larger and more vicious = γιατί ἦταν μεγαλύτερος καὶ πιὸ ἄγριος), καὶ ἀναφερόμενος στὶς φωνητικὲς δυσκολίες τοῦ θέματος παρατηροῦσε: «Περισσότερο δύσκολο εἶναι νὰ συνάψῃ κανεὶς φωνητικὰ τὸν ἀρχαῖο τύπο χλοῦνης πρὸς τὸν νεώτερο

* Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ μελετήματος δημοσιεύτηκε στὸν τ. 39/2 (1988) 291-310.

128. ΙΑ, ὁ.π., τ. 3, σ. 173-72.

129. Παραλείπεται τὸ ἐτυμολογικὸ τμήμα τοῦ λήμματος γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ ἐπανάληψη στὴν παρουσίαση τῶν διαφορῶν ἀπόψεων ποῦ ἔχουν διατυπωθεῖ.

130. Στ. Γ. Καψωμένος, Ἰ. Ἀπὸ τὸ λεξιλόγιο τῶν Ἰ. Ἑλλήνων τῆς Καλαβρίας, Θεσσαλονίκη 1949, σ. 7-18. Τοῦ ἴδιου, Ἰ. Ἡ μαρτυρία τοῦ λεξιλογίου γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἑλληνισμοῦ στὴν Μεσημβρινὴ Ἰταλία, Πειραματὸν τοῦ Θ' Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου (Θεσσαλονίκη, 12-19 Ἀπριλίου 1953), τ. 3, Ἀθήναι 1958, σ. 312-13.

ἀσκλόυνη. Ἄλλὰ καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ νομίζω ὅτι δὲν ὑφίσταται πραγματικὴ δυσκολία. Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὴν Ἑλληνικὴ παρατηρεῖται συχνὰ τὸ φαινόμενο νὰ προστίθεται ἢ νὰ ἀφαιρεῖται τὸ σ- πρὶν ἀπὸ ἕνα σύμφωνο, ἰδιαίτερα πρὶν ἀπὸ ἕνα ἄφωνο: πέλεθος - σπέλεθος... Ἐπομένως ὅπως παρὰ τὸ κνῖψ ἔχομε σκνίψ, ὅπως παρὰ τὸ τρύζειν ἔχομε στρύζειν κτλ., ἔτσι καὶ παρὰ τὸ χλούνης μποροῦμε νὰ δεχτοῦμε τύπο *σχλούνης καὶ (κατὰ νόμο ὀργανικὸ τῆς νέας Ἑλληνικῆς πού ἀνομοιώνει τὰ δύο συνεχῆ πνευματώδη σχ σὲ πνευματώδες καὶ ψιλὸ σκ) *σκλόυνης. Στὸν τύπο αὐτὸ *σκλόυνης ἀνάγεται τὸ σημερινὸ τῆς Καλαβρίας ἀσκλόυνη, τὸ ὁποῖο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσθήκη τοῦ σ- παρουσιάζει στὴν ἀρχὴ τὸ προθετικὸ α- καὶ στὸ τέλος τὴν κανονικὴ στίς ἑλληνικὲς διαλέκτους τῆς Κάτω Ἰταλίας σίγηση τοῦ «ς».

Ἄ Ο G. Rohlfs¹³¹ θεωρεῖ τὴ λ. ἀμφίβολης προέλευσης, παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἀποψη τοῦ Στ. Γ. Καψωμένου δὲν εἶναι πολὺ πειστικὴ, καὶ συσχετίζει τὴ λ. ἀμφιβάλλοντας μὲ τὸ ἄσπλα (= σχίζα ξύλου) ἔχοντας τὴ σημασία: duro come un ciocco di legno. Ἄ Ἄν. Καραναστάσης¹³² σωστὰ ἀποφαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει σημασιολογικὴ σχέση μετὰ τοῦ ἀσκλόυνη καὶ τῆς ἄσπλας.

Οἱ Η. καὶ R. Kahane¹³³ εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἡ λ. παρὰ τὴν ἀνωτέρω προσπάθειες παραμένει ἀμφίβολης ἀρχῆς καὶ τὴν ἔτυμολογοῦν ἀπὸ τὸ ἀραγωνικὸ *cisción* = μόνορχις, διαφορητικὸ τύπο τοῦ ἰσπανικοῦ¹³⁴ *ciclán* < ἀραβ.¹³⁵ *siqlab* = εὐνοῦχος.

Ἄ Ο D. J. Georgacas¹³⁶ ἐπανέρχεται στὴν ἀποψη τοῦ Στ. Γ. Καψωμένου καὶ ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τὴ φράση κριὸς χλούνης θὰ μποροῦσε νὰ προκύψει τὸ κριὸς(ς) σχλούνης = κριάρι ἀσκλόυνη, ὅπου τὸ α- προέρχεται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ κριάρια σκλόυνη.

Νομίζω ὅτι ἡ μόνη πιθανὴ ἐρμηνεῖα ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω προτεινόμενες εἶναι ἀπὸ τὸ ἀρχ. χλούνης = τομίας, ἀλλὰ τόσο λόγοι φωνητικοὶ ὅσο καὶ ἐπιβιώσεις τῆς λ. μόνον στὴν περιοχὴ τῆς Κάτω Ἰταλίας τὴν καθιστοῦν ἀβέβαιη.

Στὴν ἰταλικὴ ἀπαντοῦν οἱ λέξεις¹³⁷: *cógliā* = borsa dei testicoli = ὄσχεον, ὁ

131. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 62.

132. Ἄν. Καραναστάσης, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 332.

133. Η. and R. Kahane, Greek in Southern Italy, *Romance Philology* 20(1967) 426 [= Η. and R. Kahane, *Graeca et Romanica, Scripta Selecta, Romance and Mediterranean Lexicology*, Amsterdam 1979, σ. 745].

134. Joan Corominas, *Breve diccionario etimológico de la lengua Castellana*, Madrid 1973³, ἀνατ. 1976, σ. 148.

135. R. Dozy, *Supplément*, τ. 1, σ. 663β: «*siqlab*, signifie proprement un Slave, mais comme ceux d'entre eux qui se trouvaient dans les pays musulmans étaient châtrés (= εὐνουχίζονταν), ce mot a reçu le sens d'eunuque» ἡ ἀραβικὴ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ σκλάβος.

136. D. J. Georgacas, Βιβλιοκρισία τοῦ G. Rohlfs: *Lexicon Graecanicum Italiae Inferioris*, *BZ* 61 (1968) 328.

137. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 2, σ. 1003. W. Meyer-Lübke, *REW*, σ. 193, λήμματα 2036, 2038.

θύλακος που περιβάλλει τὰ ἀρχίδια, *coglione* = ἀρχίδι, καὶ ἀπὸ τὸ *coglione* ἔχουμε¹³⁸: *scoglionare* = to gelde, or splaie any creature, to cut off one's privie members = εὐνουχίζω, μουνουχίζω ὅποιοδῆποτε ζῶο, κόβω, ἀποκόπτω τὰ γεννητικὰ ὄργανα κάποιου, πὺ ἀπαντᾶ στὴ σικελικὴ διάλεκτο ὡς *scugghiunari*¹³⁹ = tagliare o cavare i testicoli = κόβω ἢ ἀφαιρῶ τὰ ἀρχίδια, καὶ *scugghiunatu*, *scugghiu* = scoglionato = castrato = εὐνουχισμένος.

Ἡ λ. *ἀσκλούνη* ἀπαντᾶ καὶ στὶς ἰταλόφωνες περιοχὲς¹⁴⁰ (Melicuccà, S. Stefano, Antonimina) ὡς *askúni*, (Cardeto, Plati) *ascúnu*, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ *scoglionare*, σικελ. *scugghiunari* = εὐνουχίζω, μὲ ὑποχωρητικὸ σχηματισμὸ κατὰ τὸ σικελικὸ *scugghiu* = εὐνουχισμένος, δηλαδὴ εἴχαμε τὸ ἀμάρτυρο *skuluni, μὲ ἀπουράνωση τοῦ *λ*, > *skluni, μὲ μετάθεση¹⁴¹ τοῦ ὑγροῦ *λ*, καὶ συναλοιφῆ τῶν *a + a > a*, ἢ τὸ πιθανότερο¹⁴² μὲ πτώση τοῦ ἄτονου *u* γιὰτὶ βρίσκεται σὲ δύο παρακείμενες συλλαβὲς δίπλα σὲ ὑγρό, > *skulni > *skluni μὲ μετάθεση τοῦ *λ*, καὶ τέλος *ἀ-σκλούνη*, μὲ τὸ προθετικὸ *ἀ-*.

25) ἀ σ π ρ ο ὄ ν ι

«ἀσπρούνη τό, σπρούνη Ἰ. Απουλ.

Κατὰ τὸν Rohlfs πιθανῶς ἀπὸ τὸ ἀρχ. οὐσ. *σπεῖρον* = περίβλημα. Βλ. L. Gr. στὴ λ. *σπειρούνιον. Κατὰ τὸν Ἀνδριώτη ἀπὸ τὸ Ἰταλ. *sperone* = σπιρούνη.

1) Παρωνυχίδα. 2) Μερμηγκιά τοῦ δέρματος». (IAEIKI 1,343).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἰταλ.¹⁴³ *sprone* = νύχι στὴν ἄκρη ἀτελοῦς δακτύλου· κερατοειδὲς ἔκφυμα στὸ πόδι τοῦ ἵππου, διαφορετικὸ τύπο τοῦ *sperone* = πτερινιστήρας, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἀρχ. ὑψηλὸ γερμανικὸ¹⁴⁴ *sporō* = πτερινιστήρας· ὁ συσχετισμὸς τῆς λ. μὲ τὸ ἀρχ.¹⁴⁵ *σπεῖρον* = piece of cloth; garment, εἶναι ἀπίθανος.

138. John Florio, *A Worlde of Wordes, or Most copious, and exact Dictionarie in Italian and English*, Printed at London, by Arnold Hatfield for Edw. Blount. 1598, σ. 355. Οἱ C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 5, σ. 3407, δὲ δίνουν τὴν ἀρχικὴ σημασία τοῦ *scoglionare* = εὐνουχίζω, ἀλλὰ μόνον τοῦ *canzonare* = περιπαίζω.

139. Ant. Traina, *Nuovo Vocabolario Siciliano - Italiano*, Palermo 1890², σ. 896. Giusto Pecorella, *Vocabolario numerico Siciliano-Italiano*, Palermo 1856, σ. 449. Ὁ C. Rohlfs, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti, Fonetica*, Torino 1966, σ. 353-55, ἐξετάζει τὸ ἰταλικὸ ὑγρὸ οὐρανικὸ πλευρικὸ *gl* σὲ ἐσωτερικὴ θέση.

140. C. Rohlfs, *LGII*, σ. 62.

141. M. Φιλήντα, *ΓΓΕ*, τ. 1, σ. 88-96.

142. Γ. Χατζιδάκη, *Γλωσσολογικαὶ Ἐρευναι*, τ. 1, Ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 584-85. Paul Kretschmer, Die Apokope in den griechischen Dialekten, *Glotta* 1 (1909) 34-59.

143. M. Π. Περίδου, *δ.π.*, τ. 2, σ. 1517. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 5, σ. 3604.

144. Giulio Bertoni, *L'elemento germanico nella lingua italiana*, Genova 1914, σ. 198. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 5, σ. 3604.

145. *LSJ*⁹, σ. 1625.

26) ά τ σ ύ ρ - ρ α σ τ ρ ο

«άτσύρ-φαστρο τό, Καλαβρ.

Κατά τόν Rohlfs από τὸ οὐσ. *όξυκλήλαστρον, σύνθ. ἀπὸ τὸ ἐπίθ. όξύς καί τὸ οὐσ. κήλαστρον, βλ. Θεοφρ. Φυ. Ἰστ. 1.9,3,3.3,1.

Εἶδος φοίνικα μὲ ἀγκαθωτὰ φύλλα». (ΛΕΙΚΙ 1,374).

Ἡ λ. άτσύρ-φαστρο προσδιορίζει¹⁴⁶ τὸ δένδρο: Ἰλεξ ὁ ὀξύφυλλος (Plex aquifolium)¹⁴⁷, κοινῶς¹⁴⁸ *μηλιοπούρναρο*, *ἀρκουδοπούρνη*, *ἀρκουδοπούρναρο*, *λεοπουρνιά* (Πήλιο), *πουρνιά* (Κόνιτσα), *λιοπουρνιά* (Ἄθως), *ἡμερο πουρνάρι* (Κάρυστος), *λαύρα*, *λαῦρος*, *ἀγκάνι*, *ἀγκανος* (Χαλκιδική), καί προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κήλαστρος*¹⁴⁹, ἢ, *κήλαστρον*, τό, = Ἰλεξ ὁ ὀξύφυλλος (Plex aquifolium), μὲ τροπή τοῦ *κη* > *τση*¹⁵⁰, πρβ. *κύπειρος* = Κύπειρος ὁ μακρὸς¹⁵¹ (Cyperus longus), > *τσύπαρο* (Βονα), καί δὲ χρειάζεται νὰ δημιουργηθεῖ τὸ ἀμάρτυρο *όξυ-κήλαστρον, γιὰ τὴ λ. *κήλαστρον* ἴσως περιλαμβάνει τὴν ἔννοια τῆς «όξύτητας» ἐὰν προέρχεται¹⁵² ἀπὸ τῆ λ. *κῆλον*¹⁵³, τό, = στέλεχος τοῦ βέλους, τὸ βέλος.

27) ά τ - τ ο κ ό

«άτ-τοκό τό, άθτοκό, άθ-θοκό ὁ, άθ-θοχό, άρτοκό Καλαβρ.

Πιθανῶς ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίθ. *άπότοκος* μὲ ἔκπτωση τοῦ *ο* καί τροπή τοῦ *π* > *τ*-*τ* πβ. *πίπτω* > *πέτ-τω*. Ὁ τονισμὸς πιθανῶς κατὰ τὸ *άργαό*. Ὁ Rohlfs ὑποθέτει προέλευση τῆς λ. ἀπὸ τὸ ἀμάρτ. *άυτοκόν.

1) Ἄπότοκο, ἀβγὸ ἢ ὁμοίωμα ἀβγοῦ, ποὺ μένει συνεχῶς στὴ φωλιά τῆς ὄρνιθας, γιὰ νὰ τὸ βλέπη καί νὰ γεννάη. 2) Ἡ φωλιά, ὅπου γεννοῦν οἱ ὄρνιθες, κατὰ σημασιολ. ἐπέκταση». (ΛΕΙΚΙ 1,376).

Ἡ προέλευση τῆς λ. ἀπὸ τὸ *άπότοκος* εἶναι μᾶλλον ἀδύνατη, ἐνῶ ἡ ἄποψη τοῦ G. Rohlfs¹⁵⁴ εἶναι οὐσιαστικότερη. Νομίζω ὅτι ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ ἀρχ.

146. Ὁ G. Rohlfs, *LGII*, τὸ προσδιορίζει ὡς: *Stechpalme*, δημῶδες ὄνομα ποὺ ἀναφέρεται στὸ δένδρο Ἰλεξ ὁ ὀξύφυλλος (Plex aquifolium). H. Marzell - W. Wissmann, *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen*, τ. 5, *Register*, Leipzig 1958, σ. 539.

147. Δ. Σ. Καββάδα, *δ.π.*, τ. 4, σ. 1671.

148. Θ. Χελδράτχ - Σπ. Μηλιαράκη, *δ.π.*, σ. 23. Δ. Βολιώτη - Ν. Ἀθανασιάδη, *δ.π.*, σ. 269.

149. *LSJ*⁹, σ. 947. Ὁ Arm. K. Bedevian, *Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names*, Cairo 1936, λῆμμα 1904, Plex aquifolium, ἔχει καταχωρήσει καί τὰ ἰταλικά φυτωνύμα: *strillazzo*, *azzilastro*.

150. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 284. Τοῦ ἴδιου, *Grammatik*, σ. 55.

151. *LSJ*⁹, σ. 1011.

152. P. Chantraine, *δ.π.*, τ. 1, σ. 524.

153. *LSJ*⁹, σ. 947.

154. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 50. Ὁ Ἀγ. Γ. Τσοπανάκης, *δ.π.*, Ἑλληνικά 36 (1985) 418, ἐτυμολογεῖ τὴ λ. ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἔκτοκον* = born of.

αὐτοτόκος, *ον*¹⁵⁵ = self-producing, με ἀνομοιωτικὴ πτώση τῆς συλλαβῆς -*το-*, > *αὐτοκὸν > *ἀτ-τοκό*.

28) *ά φ σ ε ν ο φ ί δ ι*

«*άφσενοφίδι* τό, *άτσενοφίδι* ἼΑπουλ.

ἸΑπό τὸ ἐπίθ. *φσένο* < *ξένος* καὶ τὸ οὐσ. *φίδι* < *οφίδιον*. ἸΟ Alessio (RIL 77, 698) ἔτυμολογεῖ τὴ λ. ἀπὸ τὸ ἐπίθ. *εὐξείνος* καὶ τὸ οὐσ. *φίδι*: *εὐξείνος* + *οφίδι(ον)*.

Σαμμαίθι, σαύρα ἢ τοιχοβάτις (*Tarentola mauritanica*). (IAEIKI 1,396).

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ τῆς λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ζιγνίς*, ἡ¹⁵⁶, = a kind of lizard, με παρασυσχετισμὸ τῆς πρὸς τὸ *ξένος*, ἀπ' ὅπου καὶ οἱ τύποι: *άφσενοφίδι*, *άτσενοφίδι*.

29) *b a g á ν ι*

«*bagáni* τό, Καλαβρ.

ἸΑπό τὸν ὑποκορ. τύπ. *γαβένι* τοῦ Βυζαντ. *γάβενον* με ἀντιμετάθεση τῶν *γ-β* > *β-γ* καὶ ἀφομοίωση τοῦ *ε*: *γάβενον* > *γάβανο* > *βάγανο-βαγάνι-bagáni*. ἸΟ Rohlf's (L. Gr. στὴ λ. *βάβανος*), τὸ συσχετίζει με τὸ Νεοελλην. ἰδιωματ. *βάβανος*.

Λεκάνη». (IAEIKI 2,1)

ἸΗ λ. καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς τύποι τόσο στὴν ἑλληνικὴ ὅσο καὶ στίς ξένες γλῶσσες ἔχουν ἐξεταστεῖ¹⁵⁷ ἐξονυχιστικὰ καὶ ἔχουν ἔτυμολογηθεῖ ἀπὸ τὸ ἀραβ. *waghna* = grande jarre, large wine-jar, ὅπως συμβαίνει με πολλὰ δημῶδη ὀνόματα ἀγγείων, ποὺ χρησιμοποιοῦνται στίς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες καὶ ἔγιναν γνωστὰ ἀπὸ τίς ἐμπορικὲς ἀνταλλαγὰς τῆς δύσης καὶ τῆς ἀνατολῆς.

30) *β α μ β á κ ι*

«*βαμβάκι* τό, *βαμβάκι*, *βαμβάκι*, *παμβάκι*, ἸΑπουλ.

ἸΑπό τὸ Βυζαντ. *βαμβάκιν* καὶ *βαμβάκιον* (10ος αἰ.), ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *βάμβαξ*. Μπαμπάκι». (IAEIKI 2,8).

ἸΗ λ. σωστὰ ἔτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ¹⁵⁸ *βάμβαξ ἢ Πάμβαξ ἢ*

155. LSJ⁹, σ. 283.

156. LSJ⁹, σ. 756, ὅπου παρέχονται καὶ οἱ τύποι: *δειμνύς*, *ζιγνύς*, *διγνύς*, *ζίγνης*. ἸΟ Ἀριστοτέλης, *Περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν* Θ, 604β₂₂₋₂₅, ἀναφέρει: *ἀποκτείνει δὲ δάκνουσα ἢ σφόδρα ποιεῖ ἀλγείν καὶ ἢ καλουμένη χαλκίς ὑπὸ τινῶν, ὑπὸ δ' ἐνίων ζιγνίς· ἔστι δ' ὁμοιον ταῖς μικραῖς σαύραις, τὸ δὲ χρῶμα τοῖς τιφλίνοις ὄφειν*.

157. Κ. Καραποτόσογλου, Κυπριακὰ ἔτυμα: Ἐτυμολογικὰ σὲ δημῶδη ὀνόματα ἀγγείων καὶ ἄλλα, *Κυπριακαὶ Σπουδαί* 48 (1984) 2-9.

158. E. A. Sophocles, *ἔ.π.*, τ. 1, σ. 296.

Παμβακίς, τὸ παρὰ πολλοῖς λεγόμενον βαμβάκιον, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ περσικὸ¹⁵⁹ *pambak* = βαμβάκι, καὶ αὐτὸ τελικὰ¹⁶⁰ ἀπὸ τὸ ἀρχ.¹⁶¹ *βόμβυξ* = silk-worm; silk garment, πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ἀντιδάνειο τῆς νεοελληνικῆς. Γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ περσικὸ¹⁶² *qazz* (= 1) raw silk (= ὠμή, ἀκατέργαστη μέταξα). 2) cotton seed (= βαμβακόσπορος), καθὼς καὶ τὸ μεσ. λατιν.¹⁶³ *bombyx*, *bombax*, *bambax* = 1) cotton (= βαμβάκι), in consequence of an error by Plinius¹⁶⁴ who thought cotton was produced by an insect similar to the silkworm (= ἐξ αἰτίας ἐνὸς λάθους τοῦ Πλινίου ποὺ νόμιζε ὅτι τὸ βαμβάκι παραγόταν ἀπὸ ἓνα ἔντομο παρόμοιο μὲ τὸν μεταξοσκώληκα).

31) β á ρ β α ρ α

«*βάρβαρα* ἢ, *βάρβαρα* Καλαβρ.

Ἐκ τὸ ἀρχ. ἐπίθ. *βάρβαρος*. Βλ. Rohlfs L. Gr. στή λ. *βάρβαρος*. Ρίζα τῆς ἐλιᾶς, ποὺ ἐξέχει ἀπὸ τὸ ἔδαφος». (IAEIKI 2,9).

Ὁ G. Rohlfs¹⁶⁵ συγκρίνει τὴ σημασίαν τῆς λ. μὲ τὰ συνώνυμα *barva* (Reggio), *vánva* (Catanzaro), ἰταλ. *barba*· θὰ πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ προσεχτικὰ μήπως ἡ λ. *βάρβαρα* προέρχεται ὑποχωρητικὰ ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ¹⁶⁶ *barbare* = ριζοβολῶ, ριζοῦμαι, *barba* = ρίζαι λεπταί, γένια, ρίζαι.

32) β ε λ á d ζ ω

«*βελιάζω*, *βελιάζω* Καλαβρ.

Ἠχοποιημένη λ. ἀπὸ τῆ φωνῆ τῶν προβάτων *βε*.

1) Βελάζω (γιὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰ γίδια), μουγγρίζω (γιὰ τὰ βόδια)». (IAEIKI 2,25).

Ἡ λ. εἶναι πράγματι ἠχομιμητικῆς ἀρχῆς καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ *βε* τῆς

159. D. N. MacKenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, London 1971, σ. 64.

160. G. Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, σ. 345-46. Ὁ H. J. Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, τ. 1, σ. 251, διατυπώνει τὴν ἀποψη ὅτι ἡ λ. *βόμβυξ* προέρχεται ἀπὸ τὸ μεσ. περσικὸ *pambak*, ἐνῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

161. *LSJ*⁹, σ. 322.

162. M. J. MashKour, *A Comparative Dictionary of Arabic, Persian and the Semitic Languages*, τ. 1-2, Tehran 1978, σ. 696β.

163. J. F. Niermeyer, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, Leiden 1954-76, σ. 101.

164. Ἴσως πρόκειται γιὰ τὸ ἀκόλουθο χωρίο τοῦ Πλινίου, *Naturalis Historiae*, ἐκδ. H. Rackam, London MCMLXXI, βιβλ. XIX, 14: «*superior pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem quem aliqui gossypion vocant, phures xylon et ideo lina inde facto xylina. parvus est similemque barbatae nucis fructum desert cuius ex interiore bombyce lanugo netur*».

165. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 79.

166. M. Π. Περίδου, *δ.π.*, τ. 1, σ. 204-203.

φωνῆς τῶν προβάτων, ἀλλὰ συγχρόνως συνεχίζει τὸ μεταγν. *βηλήσσει· βληχᾶται* ('Ἠσύχ.), πρβ. καὶ τὸ ἀπαρέμφ. ἀορίστου *βελήσει* Καλαβρ. (Μπόβα).

33) β ἔ ν d a

«βένδα ἦ, Καλαβρ.

Πιθανῶς ἀπὸ τὸ Ἴταλ. οὐσ. *benda* = ταινία. Βλ. *Rohlf's L. Gr.* στή λ. Σειρά ἀκολουθίας, ἀράδα». (*IAEIKI* 2,28).

Ἡ *G. Rohlf's*¹⁶⁷ συγκρίνει τὴ λ. μὲ τὸ σικελικὸ¹⁶⁸ *vènda* = σειρά, καὶ καταλήγει: «Wohl identisch mit it. *benda* 'Binda'», τὸ ὁποῖο προέρχεται μὲ βεβαιότητα ἀπὸ τὸ γερμανικὸ¹⁶⁹ *binda* = κεφαλόδεσμος· ταινία.

Ἡ λ. μᾶλλον δὲ σχετίζεται μὲ τὸ ἴταλ. *benda* = ταινία· κεφαλόδεσμος, ἀλλὰ πιθανὸν νὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ γερμ.¹⁷⁰ *Wende* = στροφή, πρβ. τὸ ἀγγλ. *turn* = στροφή, στή φράση: *it is my turn* = εἶναι ἡ σειρά μου, γιὰτὶ καλύπτεται τὸ σημασιολογικὸ μέρος οὐσιαστικά, ἐνῶ ἴσως ὑπάρχουν κάποια προβλήματα¹⁷¹ στὸ φωνητικό.

34) β ο μ β á κ ι

«βομβάκι τό, Καλαβρ.

Πιθανῶς ἀπὸ σύμφυση τῶν οὐσ. *βομβύκι(ον)* + *βαμβάκι(ον)*.

Τὸ χνούδι μεταξιοῦ, ποῦ ἐπιπολάζει στήν ἐπιφάνεια τῶν κουκουλιῶν». (*IAEIKI* 2,43).

Στήν ποντιακὴ διάλεκτο¹⁷² ἀπαντᾷ ἡ λ. *βομπάκιν, βομπάκ', βομπάκιν, πομπάκιν*, ποῦ ἐτυμολογεῖται ὅπως καὶ ἡ κατωϊταλικὴ λ. ἀπὸ τὸ μεσαιων. *βάμ-βαξ* μὲ τροπὴ τοῦ *a > o* λόγῳ ἐπίδρασης¹⁷³ τῶν χειλικῶν *β, μ*.

167. *G. Rohlf's, LGII*, σ. 84.

168. *Ant. Traina, ὁ.π.*, σ. 1079.

169. *W. Meyer-Lübke, REW*, σ. 96, λῆμμα 1110. *Giulio Bertoni, ὁ.π.*, σ. 86.

170. *Fr. Kluge - W. Mitzka, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin 1975²¹, σ. 852.

171. Σύμφωνα μὲ τὸν *Giulio Bertoni, ὁ.π.*, σ. 59-60, ἔχομε τὶς ἀκόλουθες περιπτώσεις τροπῆς τοῦ γερμανικοῦ *w-* στήν ἰταλικὴ καὶ τὰ ιδιώματά της: 1) *w- > gw-*, 2) *w- > b-*, σὲ μεταγενέστερη ἐποχῇ, καὶ 3) *w- > v-*. Βλ. καὶ *G. Rohlf's, Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti, Fonetica*, Torino 1966, σ. 230-31.

172. *A. A. Παπαδόπουλου, Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς ποντικῆς διαλέκτου*, τ. 1-2, Ἀθήναι 1958-61, τ. 1, σ. 195.

173. *Γ. Χατζιδάκη, MNE*, τ. 2, σ. 279-80. *Μ. Φιλήντα, ΓΓΕ*, τ. 3, σ. 144.

35) *β ό μ β υ λ α*

«*βόμβυλα* ή, *βόμβυλο* τὸ ἼΑπουλ.

Πιθανῶς ἀπὸ τὸ ἀρχ. οὐσ. *βομβύλη*, γιὰ τὸ σχῆμα. Πβ. καὶ ἼΗσύχ. «*βομβυλίδας, πομφόλυγας*».

Εἶδος σαλιγκαριοῦ». (*IAEIKI* 2,44).

ἽΟ G. Rohlfs¹⁷⁴ συσχετίζει τὴ λ. μὲ τὸ νεοελληνικὸ *βόβολας* (Κέρκυρα), ἴδια σημασία, καὶ καταλήγει μὲ τὴν παρατήρηση: «Wohl schallwort». Οἱ H. καὶ R. Kahane¹⁷⁵ παρατήρησαν σωστά ὅτι ἡ λ. *βόβολας* προέρχεται ἀπὸ τὸ βενετικὸ¹⁷⁶ *bònolo* = σαλιγκάρι, ὅπως καὶ ἡ λ. *βόβολας*¹⁷⁷ (Λευκάδα) = σαλιγκάρι, καὶ δὲ σχετίζεται ἡ κατωιταλικὴ λ. μὲ τὸ κερκυραϊκόν.

ἽΗ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. *βομβύλη*¹⁷⁸: *εἶδος μελίσης, καὶ ποτηρίου δὲ εἶδος, ὄχι λόγῳ τοῦ σχήματος, ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ θορύβου ποῦ κάνει· γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὴ λ. *μουρμούρα*, ή, (Κρήτη)¹⁷⁹ = εἶδος λεπτοῦ σαλιγκαριοῦ, < *μουρμούρι* < ἀρχ. *μόρμυρος* = εἶδος θαλασσίῳ ἰχθύος «en raison¹⁸⁰ du bruit que fait le poisson» (ἐξ αἰτίας τοῦ θορύβου ποῦ κάνει τὸ ψάρι).*

36) *β ο υ κ ί σ- σ ι*

«*βουκίς-σι* τό, *φουκίς-σι* Καλαβρ.

ἽΥποκορ. τύπ. τοῦ ἄμαρτ. οὐσ. *βούκισσος*, πιθανῶς σύνθετο ἀπὸ τὰ οὐσ. *βοῦς* καὶ *κίσθος*, μὲ ἐπίδραση τοῦ οὐσ. *κισσός*. Πβ. *βούκισο* Λεξ. Δημητράκου.

Τὸ φυτὸ *κίσθος* ὁ ἐλελιπασκόφυλλος (*Cistus creticus*)». (*IAEIKI* 2,56).

Τὸ δεῦτερο συνθετικὸ τῆς λ. προέρχεται πράγματι ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο *κίσθος*, *κισθός*, ὁ¹⁸¹ = *Κίστος* (*Cistus*), ὅπου *κίσθος ἄρρηγ* = *Κίστος* ὁ ἀριώδης (*Cistus villosus*), κοινῶς *λαδανιά*, καὶ *κίσθος θήλγς* = *Κίστος* ὁ σφακομηλόφυλλος (*Cistus salvifolius*), συνώνυμο στὴ λατινικὴ ἡ λ. *hedera fenina*¹⁸², μὲ λαθεμένη ἀπόδοση ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τῆς ὀνομασίας τοῦ *κίσθου* στὸν *κισσός*, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ λατιν.¹⁸³ *hedera* = *Χέδερα ἔλιξ* (*Hedera helix*), κοινῶς *κισσός*, 2) nom

174. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 89.

175. H. and R. Kahane, *Graeca et Romanica*, σ. 745.

176. G. Boerio, *Dizionario del dialetto Veneziano*, Venezia 1856², σ. 95.

177. Χρ. Γ. Λάζαρη, *Τὰ Λευκαδίτικα*, ἽΙωάννινα 1970, σ. 111.

178. *Thesaurus Graecae Linguae*, τ. 2, σ. 322.

179. ἽΕλ. Κ. Πλατάκη, *Δημῶδη ὀνόματα ζώων τῆς Κρήτης*, *Κρητολογία* 10-11 (1980) 85.

Γ. Χατζιδάκη, *MNE*, τ. 2, σ. 306.

180. R. Chantraine, *Ἵπ.*, τ. 2, σ. 712.

181. *LSJ*⁹, σ. 954.

182. J. André, *Ἵπ.*, σ. 157.

183. J. André, *Ἵπ.*, σ. 157.

donné, par confusion de *κίσθος*, *κίσσαρον* «ciste» avec *κισσός* «lierre», aux Cistes en général, et à celui qui sécrète le ladanum.

37) β ο ū ρ- ρ ο

«βούρ-ρο ὄ, Ἰ. Απουλ., Καλαβρ.

Ἰ. Αγνωστού ἐτύμου. Ἡ συσχέτιση μὲ τὸ Ἰταλ. οὐσ. *burro* δὲ φαίνεται πιθανή.

1) Περίσσεια δυνάμεων, σωματικὴ εὐεξία. 2) Εὐθυμία, εὐχάριστη ψυχικὴ διάθεση. β) Ἰδιότροπία χαρακτηῖρος». (ΙΑΕΙΚΙ 2,60).

Ἡ λ. καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς τύποι στὰ ἰταλικά ἰδιώματα¹⁸⁴ σχετίζονται μὲ τὸ σικελικὸ¹⁸⁵ *bruddu* = *vincità*; *smania* = ζωνηράδα· ἐπιθυμία, καὶ ἐτυμολογοῦνται¹⁸⁶ ἀπὸ τὸ βούρλος¹⁸⁷ = 1) ἡ ζάλη, ἡ τρέλα τῶν προβάτων, πρβ. βούρλισμα = μεγάλη ταραχὴ· μεγάλη στεναχώρια, μὲ τὴν ἀκόλουθη σημασιολογικὴ μεταβολή: *malattia simile alla pazzia* → *eccitazione amorosa* → *eccitazione*.

38) b ο υ φ α λ á κ ι

«βουφαλάκι τό, βουφαλάκιν, βουχαλάκι Καλαβρ.

Ἰ. Υποκορ. τοῦ οὐσ. βουβάλι διὰ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -άκι < -άκι.

Σαλιγκάρι». (ΙΑΕΙΚΙ 2,64).

Γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ ρομανικὸ¹⁸⁸ (*judentelisch*) *buñöl* = *Schnecke* = σαλιγκάρι, ἀπὸ τὸ λατίν. *bōs* = βόδι.

39) β ρ á ι

«βράϊ τό, Ἰ. Απουλ.

Ἰ. Αγνωστού ἐτύμου.

Τὸ λεπτὸ ἄκρο μαστιγίου ἀμαξηλάτη». (ΙΑΕΙΚΙ 2,71).

Ἰ. Ο G. Rohlfs¹⁸⁹ καθορίζει τὴ σημασίαν τῆς λ. ὡς: *sferzino della frusta* = τὸ λεπτὸ σκοινὶ τοῦ μαστιγίου, καὶ τὴν παράγει ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ¹⁹⁰ βρακι (Κρήτη) = κηλεπίδεσμος, καὶ παραπέμπει γιὰ τὴν ἴδια ἐξέλιξη στὸ γαλλικὸ¹⁹¹

184. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 94.

185. Ant. Traina, *δ.π.*, σ. 128.

186. Alb. Varvaro, *Vocabolario Etimologico Siciliano* [= *VES*], con la collaborazione di Rosanna Sornicola, τ. 1, Palermo 1986, σ. 100, ὅπου καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὸ θέμα.

187. *IA*, τ. 4₁, σ. 87, 86.

188. W. Meyer-Lübke, *REW*, σ. 108, λῆμμα 1225.

189. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 96.

190. *IA*, τ. 4₁, σ. 106.

191. W. v. Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, τ. 1, Bonn 1928, σ. 481.

braie = brandage pour retenir une hernie = επίδεσμος για να συγκρατείται ή κήλη, από το λατιν. *braca* = βράκα.

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ λατιν. *braca* ποὺ πέρασε στὰ κατωιταλικά εἶτε διὰ μέσου τῆς βυζαντινῆς ἐλληνικῆς καὶ ἀπὸ τὸν τύπο *βρακί* > *βράϊ*, εἶτε διὰ τοῦ ἰταλικοῦ¹⁹² *braca* = σκοινί, σκοινί για τὴν ἀνύψωση φορτίων, διὰ τῶν ἰδιωματικῶν τύπων *vraca* (Σικελία¹⁹³, Καλαβρία¹⁹⁴).

40) *b r o u v d o u λ ί δ - δ α*

«*βρουνδουλίδ-δα* ἢ, *μβρουνδουλίδ-δα* Καλαβρ.
Τὸ φυτὸν ἐλίχρυσον (*Helichryson angustifolium*)». (*IAEIKI* 2,87).

Ἄ Ο. G. Rohlf's¹⁹⁵ διερωτᾶται ἐὰν ἡ λ. σχετίζεται μὲ τὸ καλαβρέζικο¹⁹⁶ *brundu* = *biondo* = ξανθός, ἐξαιτίας τῶν ὑπόλευκων φύλλων καὶ τῶν κίτρινων λουλουδιῶν τοῦ φυτοῦ, ἄποψη ποὺ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἄν. Καραναστάσης χωρὶς ἄλλη προσθήκη.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλ.¹⁹⁷ *bréntoli*, βενετ. *bréntore*, τρεντιν. *bréntana* = Καλλούνα ἢ κοινὴ (*Calluna vulgaris*), τοῦ ὁποῖου οἱ συγγενεῖς τύποι *brenti*, *brenci*, *bréntini*, *ambrenti* (Τοσκάνη) = Ἐλίχρυσον ἢ στοιχᾶς (*Helichryson stoechas*).

41) *γ α ν γ á λ ι*

«*γανγάλι* τό, *κανγάλι*, *βανγάλι* Ἄπουλ.

Ἄπὸ τὸ Ἰταλ. ἰδιωματ. οὐς. *ganga* = τὸ δόντι τραπεζίτης καὶ τὴν κατάλ. -άλι < -άλιον. Βλ. Rohlf's L. Gr. στὴ λ. *γαγγάλι.

Τὸ δόντι τραπεζίτης» (*IAEIKI* 2, 103).

Ἡ λ. προέρχεται κατευθεῖαν ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ἰδιωματικὸ¹⁹⁸ *gangale*, *ngangàile* = *dente molare* = τὸ δόντι τραπεζίτης, ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ *ganga*, καὶ τὸ ἰταλικὸ ἰδιωματικὸ μεγεθυντικὸ ἐπίθημα¹⁹⁹ *-ali*, κοινὸ ἰταλικὸ *-ale*, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν κατάληξιν *-άλι*.

192. Μ. Π. Περίδου, *δ.π.*, τ. 1, σ. 249.

193. Ant. Traina, *δ.π.*, σ. 1102.

194. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 1, σ. 581.

195. G. Rohlf's, *LGII*, σ. 98.

196. Raffaele Cotronei, *Vocabolario Calabro-Italiano, Prima parte-Dialecto Catanzarese*, Catanzaro 1895, σ. 27.

197. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 1, σ. 595. Dante Olivieri, *Dizionario Etimologico Italiano*, Milano 1953, σ. 98. Arm. K. Bedevian, *δ.π.*, σ. 310, λῆμμα 1801.

198. Alb. Varvaro, *VES* (βλ. ὑπ. 186), τ. 1, σ. 340-41, ὅπου καὶ διάφοροι ἄλλοι τύποι καὶ πληροφορίες.

199. G. Rohlf's, *Grammatica storica della lingua italiana, Sintassi e formazione delle parole*, Torino 1969, σ. 400-401.

42) *g a ν g a λ ί d ζ ω*

«*ganгалίδζω* 'Απουλ. *γουνγουλάω, γουνγουλάω, κουνγουλάω, γονγολάω, γονγολίδζω, γονγολίζ-ζω* Καλαβρ.

'Από τὸ Ἑλληνιστ. *γαγγαλίζω*. Γιὰ τὸν τύπ. *ganγουλάω* Καλαβρ. Πβ. *γαγγαλιάω* 'ΗΣύχ. Γιὰ τὴ σύγχυση τῶν εἰς *-άω* μὲ τὰ εἰς *-ίζω* ἀπὸ τὸν ἀόρ. εἰς *-ισα, -ησα* βλ. Γ. Χατζιδ., *MNE* 1,272.

Γαργαλίζω». (*IAEIKI* 2,103-4).

'Ο τύπος *ganгалίδζω* προέρχεται σωστὰ ἀπὸ τὸ ἑλληνιστ. *γαγγαλίζω*, ἀλλὰ οἱ τύποι ποὺ ἐμφανίζονται *ου ἢ ο* στὶς δύο πρῶτες συλλαβές, δηλαδὴ οἱ λ. *γουνγουλάω, γονγολάω*, δὲν ἐτυμολογοῦνται ἀπὸ τὸ *γαγγαλίζω* μὲ τροπὴ τοῦ *a > o, ου*, ἀλλὰ βασίζονται στὴν ἐπανάληψη τῆς συλλαβῆς *γαγ-, γαγ-*, μὲ διαφορετικὸ φωνηεντισμό²⁰⁰, δηλ. μὲ *ο-, ου-*, ὅπως φαίνεται καὶ στὸ νεοελληνικὸ ἰδιωματικὸ ρῆμα *γκανταλῶ*²⁰¹ = ψαύω συνεχῶς εὐαίσθητα σημεῖα τοῦ σώματός τινος πρὸς πρόκλησιν ἀκουσίου γέλωτος, *γαργαλῶ*, τὸ ὁποῖο ἐμφανίζει τοὺς ἴδιους περιπίου φωνηεντισμούς: *γκανταλῶ, γκιντιλῶ, γκουνταλῶ, γκουντουλάω*, πρβ. καὶ τὸ ἀρχαῖο *γιγγλισμός*²⁰². *γαργαλισμός ἀπὸ χειρῶν, γέλως* ('ΗΣύχ.).

43) *γ α ρ γ α τ σ ί ν α*

«*γαργατσίνα ἦ, γαργατσίνα, γαργατσίνα* Καλαβρ.

'Η λ. ἔχει πιθανῶς σχέση μὲ τὸ Νεοελλ. οὐσ. *κάρκαδο* = ξερὴ ἀκαθαρσία στὰ ρουθούνια, ξερὴ ἐπιφάνεια πληγῆς. Πβ. *καρκατσίλα* = κουτσουλιὰ Κρήτ. Πελοπν.

Τὰ κατάλοιπα τῆς νικοτίνης στὴν πίπα καπνίσματος». (*IAEIKI* 2,106).

'Η λ. σχετίζεται μὲ τὸ σικελικὸ²⁰³ *cacazzina d'orricchia* = ἡ κυψέλη, ἡ ἀκαθαρσία τῶν ἀφτιῶν, *cacazzina di ferru* = ἡ σκουριὰ τοῦ σιδήρου, πρβ. τὸ κατωιταλικὸ²⁰⁴ *γαρδίλα* = ἡ ἀκαθαρσία τῆς πίπας, τῶν ἀφτιῶν, τῆς κεφαλῆς, τῶν ματιῶν, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ *ρ*, πρβ. *κάκαδο*²⁰⁵-*κάρκαδο*.

200. 'Ο G. Rohlf, *LGII*, σ. 100, 112, ἔχει δημιουργήσει δύο ξεχωριστὰ λήμματα: *γαγγαλίζω, *γουνγουλεύω*.

201. *IA*, τ. 5₁, σ. 200-201.

202. Οἱ O. Bloch - W. von Wartburg, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris 1968⁴, σ. 124, ἀναφέρουν: «Plusieurs langues européennes expriment le chatouillement (= γαργάλημα) par la suite de consonnes *k-t-l*, comp. angl. *kittle*, anc. scandinave *kitla*, all. *kitzeln*. De même le gallo-roman, qui diffère des langues préc. uniquement par la voyelle *a* au lieu de l'*i*».

203. Ant. Traina, *δ.π.*, σ. 137, 292.

204. 'Αν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 2, σ. 106.

205. Ν. Π. 'Ανδριώτη, *EA*, σ. 141, 150.

44) γ α ρ ν έ d- d ι

«γαρνέd-đι τό, Καλαβρ.

Ἐκ τῆς ἰταλ. οὐσ. *guarnello* = ἐσωφόρεμα χωρὶς μανίκια.
Γυναικεῖα μπλούζα, χιτῶνιο». (IAEIKI 2,107).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται σωστὰ ἀπὸ τὸ *guarnello*²⁰⁶ ἴσως *guarnacca* + *gonello* < ἀρχ. προβηγκ. *guarnacha* < λατιν. *gaunaca* < ἑλλ. γαυνάκης, καυνάκης²⁰⁷ = thick cloak, πρόκειται πιθανὸν γιὰ ἀντιδάνειο τῶν κατωιταλικῶν ἰδιωμάτων.

45) γ α τ- τ ι ν α ρ ί α

«γατ-τιναρία ἢ, γατ-τινερία, gat-τινερία Καλαβρ.

Ἐκ τῆς ἀμάρτ. οὐσ. *γατ-τινάρα καὶ τὴν κατάλ. -ία. Ἡ λ. ἔχει πιθανῶς σχέση μετὰ τὴν οὐσ. ἀκάνθιον μετὰ παρετυμ. πρὸς τὴν οὐσ. γάττος.

Τὸ φυτὸ κενταύριον τὸ ἀκανθῶδες (*Centaurea calcitrapa*)». (IAEIKI 2,108).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ λατιν.²⁰⁸ *cattina* = Ἄναγαλλίς ἢ κυανὴ (*Anagallis caerulea*), συνώνυμα: *acoron* 4, *antura*, *auricula*, *auricula muris* 1, *auricula Veneris*, *catocalis*, *cichorium* 2, *myosota* 2, *oculus felis*, *semen buxi*, *stisociora*, *tura*, > *γατ-τινάρα > γατ-τιναρία, γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ *μυὸς ὄτα* = Ἄναγαλλίς ἢ κυανὴ (*Anagallis caerulea*), καὶ τὸ ἀγγλ.²⁰⁹ *mouse thorn* (= θάμνος τοῦ ποντικοῦ) = Κενταύριον ἢ πεδιλοπαγίς²¹⁰ (*Centaurea calcitrapa*).

46) γ έ μ b ο υ λ ο

«γέμβουλο ό, Ἄπουλ.

Ἄγνωστος ἐτύμου.

Τὸ φυτὸ ἀμάρακος». (IAEIKI 2,116).

Ἡ G. Rohlf's²¹¹ προσδιορίζει τὸ φυτὸ ὀρθότερα ὡς *gelbe Margaretenblume* (*Chrysanthemum*), παρατηρεῖ ὅτι ἡ δημώδης ὀνομασία τοῦ ἴδιου φυτοῦ στὰ Δωδεκάνησα εἶναι: *amárangas*, *amárangos*²¹² = Χρυσάνθεμον τῶν σιταγρῶν

206. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 3, σ. 1887. N. Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna 1970¹⁰, σ. 783.

207. *LSJ*⁹, σ. 339, 932.

208. J. André, *ἔ.π.*, σ. 77, 30.

209. Arm. K. Bedevian, *ἔ.π.*, σ. 158-59, λῆμμα 938.

210. Δ. Σ. Καββάδα, *ἔ.π.*, σ. 4, σ. 1861.

211. G. Rohlf's, *LGII*, σ. 104.

212. Θ. Χελδράχ - Σπ. Μηλιαράκη, *ἔ.π.*, σ. 61. Τὸ *IA*, τ. 1, σ. 504, προσδιορίζει τὸ φυτωνόμιο ἀμάρακος μετὰ τὰ: 1) Ἐλίχρυσον τὸ σικελικόν (*Helichrysum siculum*). 2) Ὀρίγανον τὸ σικελικόν (*Origanum maru*).

(*Chrysanthemum segetum*), και αναφέρει για τὸ ἔτυμό της ὅτι ἴσως προέρχεται: 1) ἀπὸ τὸ λατιν. *gemulus* = κλαψιάρης, *gemulus = kleine Perle. 2) ὅτι ἴσως ὑπόκειται ἢ λ. *χαμαίμηλον* = α) χαμόμηλο. β) εἶδος χρυσάνθεμου (Διοσκορίδης), > *χαίμηλον, μὲ ἀνομοιωτική πτώση τῆς συλλαβῆς, ἀπόψεις ποὺ δὲ λύνουν τὸ θέμα.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ λατιν.²¹³ *ebulus* = Σαμποῦκος ὁ ἔβουλος (*Sabucus ebulus*), μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ γ- μπροστὰ ἀπὸ φωνῆεν στὴν ἀρχὴ λέξεως, πρβ. *αἶμα* > γ-*αἶμα*²¹⁴, γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ λατιν. *ebulus* > (Belluno) *ģego*²¹⁵, (*ģ*)*egano* = Goldregen (= χρυσὴ βροχὴ)²¹⁶ = Λαβοῦρνον τὸ ἀναγυροειδὲς (*Laburnum anagyroides*), καὶ τὸ ἀρχ. *χρυσάνθεμον*, ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα προφανῶς τῶν λουλουδιῶν τους.

47) γ ι π- π ο ὄ ν ι

«γιπ-πούνι τό, Ιπ-πούνι Καλαβρ.

Ἐπὶ τὸ οὗσ. γίπ-πα τοῦ 12. αἰ. σὲ διαθήκη Καλλιπόλεως ('Απουλία) βλ. Trinchera, 519 «...καὶ γίππαν καθαρειομέταξον» καὶ τὴν παραγωγικὴ κατάλ. -ούνι < -ούνιον.

Γυναικεία χωρικὴ ζακέτα». (*IAEIKI* 2,152).

Ἡ λ. ἔχει ἐτυμολογηθεῖ σωστὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο²¹⁷ ἀπὸ τὸ ἰταλ. ἰδιωματικὸ²¹⁸ *jipruni* = ζακέτα.

48) γ ί τ σ α

«γίτσα ἢ, Καλαβρ.

Ἐγνώστου ἐτύμου.

Εἶδος ραδικιοῦ». (*IAEIKI* 2,152).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ λατιν.²¹⁹ *itia, icia* = *radix* 2 = Ράφανος ὁ ἐδώδιμος

213. J. André, *ἔ.π.*, σ. 123.

214. Ἐν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 2, σ. 26.

215. W. Meyer-Lübke, *REW*, σ. 253, λῆμμα 2821. Ὁ G. Rohlfs, *LGII*, σ. 133, ἔχει καταχωρίσει λῆμμα *ἔβουλον > (San Lorenzo) *nèvulu* = Σαμποῦκος (*Sambucus*).

216. Arm. K. Bedevian, *ἔ.π.*, σ. 345, λῆμμα 1997.

217. Ἐν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 2, σ. 3.

218. Ant. Traina, *ἔ.π.*, σ. 513: «*jipruni* s.m. Veste stretta che cuopre il busto: farsetto, giurpone». W. Meyer-Lübke, *REW*, σ. 336, λῆμμα 3951. Τόσο ἢ λ. γίππα τῶν κατωιταλικῶν ἐγγράφων, ἢ λ. *jipruni*, τὸ ἰταλ. *giubba*, βενετ. *dzipon*, νεοελλην. ζιπούνι, ἀνάγονται στὸ ἀραβ. *džubba, džibba* = τζουπές. Κ. Καραποτόσογλου, Συμβολὴ στὴ διερεύνηση τῆς προέλευσης τῶν προστριβόμενων συμφώνων (*affricates*) τζ [dz] - τζ [dʒ], τσ [ts] - τσ [tʃ] τῆς ποντιακῆς διαλέκτου στὴν ἀρχὴ λέξεων, *Μικρασιατικὰ Χρονικὰ* 18 (1988) 146-47.

219. J. André, *ἔ.π.*, σ. 172.

(Raphanus sativus), κοινῶς²²⁰ *ραπάνια, ρεπάνια, ρεπανάκια*, γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ νεοελληνικὸ *ραδίκι* < ἰταλ. *radicchio*²²¹ < λατιν. *radicula* < *radix*.

49) γ ο υ τ - τ ο υ λ ί α

«γουτ-τουλία ἢ, γουτ-τουλία Καλαβρ.

Ἡ λ. συμπίπτει φωνητ. καὶ σημασιολ. μὲ τὸ Νεοελλην. οὖσ. *κουτσουλιά*. Κατὰ τὸν Γ. Χατζιδ. (*MNE* 2,283) ἀπὸ τὸ ἀρχ. οὖσ. *κόττος*, κατὰ τὸν Φιλήντα (*Γλωσσον.* 2,198) ἀπὸ τὸ *κοτο-τσιλιά*. Καμιὰ ἀπὸ τὶς προτεινόμενες λύσεις δὲ φαίνεται πιθανή.

Κουτσουλιά» (*ΙΑΕΙΚΙ* 2,180).

Ἡ Ἄδ. Κοραῆς²²² ἀσχολούμενος μὲ τὴν προέλευση τῆς λ. *κουτσουλιά* παρατηρεῖ: «Ἴσως ἀπὸ τὴν Κότταν τὴν ὄρνιθα (*Ἄτακτ.* II, σελ. 207) *Κοττυλία*, θηλ. καὶ χυδ. *Κουτσουλία*. Ἡ Ἡσύχιος ἔχει *Κόττος*, ὄρνις' διὰ δύο τ, ἔπειτα, *Κόττυνα* (ἴσ. *Κόττυνα*), *σκύβαλα*, τὴν δὲ τελευταίαν λέξιν ἐξηγεῖ *Ἐσκύβαλα, κόπρος*».

Ἡ Γ. Χατζιδάκης²²³ βασιζέται στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἄδ. Κοραῆ καὶ γράφει: *«κόττος· ὄρνις, καὶ κόττυνα· σκύβαλα* (Κορ., *Ἐπιστολ.* Γ' 286), ὅθεν *κουτσο-λεά*, ἐν τῇ δυτ. Κρήτῃ *κουτσουλέ*». Ἡ Μ. Φιλήντας²²⁴ προσπαθώντας νὰ ὑπερκεράσει τὶς φωνητικὲς δυσκολίες ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐτυμολόγησι τοῦ Γ. Χατζιδάκη, τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο **κοτοτσιλιά*, πρβ. *τιλῶ* > *τσιλῶ*, μὲ ἀνομοιωτικὴ πτώσις τῆς συλλαβῆς, > *κο(υ)τσιλιά, κουτσουλιά*.

Ἡ συσχετισμὸς τῆς λ. μὲ τὸ *κόττυνα· σκύβαλα* τοῦ Ἡσύχιου, δὲν ὀδηγεῖ πούθενά, ἐνῶ ἀντίθετα, τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἀποφῆς τοῦ Ἄδ. Κοραῆ, ποὺ συνδέει τὴ λ. μὲ τὸ ἀμάρτυρο **κοττυλία*, θὰ ἔπρεπε νὰ προσεχτεῖ περισσότερο, γιὰτὶ δὲ δίνει ἀκριβῶς τὴ σωστὴ λύσι, ἀλλὰ διανοίγεται ἕνας καινούργιος τρόπος πλησιάζματος.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ Ἡσύχιου: *κοττυλεοί· κατοικίδιοι ὄρνεις* > *κοτσυ(ε)ιά*²²⁵ > *κουτσουλιά*, μὲ τροπὴ τοῦ *ττυ* > *ττυ*, καὶ σχηματισμένη κατὰ τὰ εἰς -ιά λήγοντα οὐσιαστικά, πρβ.²²⁶ *βόιδι* > *βοιδιά*, ἢ = ἡ κόπρος τοῦ βοός,

220. Δ. Σ. Καββάδα, *δ.π.*, τ. 7, σ. 3381.

221. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 5, σ. 3193.

222. Ἄδ. Κοραῆ, *Ἄτακτα*, τ. 4₁, Ἐν Παρισίοις 1832, σ. 255.

223. Γ. Χατζιδάκη, *MNE*, τ. 2, σ. 283.

224. Μ. Φιλήντα, *ΓΓΕ*, τ. 2, σ. 198.

225. Ὁ Στ. Μάνεσης, Ἀντικωφωτικά φαινόμενα βορείων ἰδιωμάτων, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 11 (1966-67) 46, ὑπ. 1, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ λ. *κοτσυλιά*, δηλαδὴ ἔχοντας *κο-*, ἔχει μεγάλη ἔκτασι στὰ νεοελληνικά ἰδιώματα.

226. *ΙΑ*, τ. 4₁, σ. 15, τ. 3, σ. 517. Ὁ Α. Γ. Πασπάτης, *Τὸ χιακὸν γλωσσάριον*, Ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 108, λ. *βεβελιά*, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι: «Λέγει ὁ Κοραῆς (*Τὰ μετὰ θάνατον*

λατιν. *vervella* = μικρὸ ἄρνι, ἄρνάκι, > *βερβελιά* = ἡ κόπρος τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τοῦ λαγοῦ.

50) γ ρ ί α

«γρία ἢ, γρίο τό, πληθ. τὰ γρία Καλαβρ.

Πιθανῶς ἀπὸ τὸ θηλ. τοῦ ἄρχ. ἐπιθ. ἄγγριος, ἀγγρία, ποῦ οὐσιαστικοποιήθηκε ἀπὸ παράλειψιν τοῦ οὐσ. ἀσκαρίς ἢ ἔλμινς.

Σκουλήκι τῶν ἐντέρων, ἀσκαρίς ἢ ἔλμινς». (*IAEIKI* 2,189).

Ἡ λ. δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μετὰ τὸ ἄγγριος, ἀγγρία, ἀλλὰ ἔχει ἐτυμολογηθεῖ²²⁷ σωστὰ ἀπὸ τὸ ἄρχ. *κηρία(ι)*, *κειρία(ι)*²²⁸ = tapeworms = ταινία, κεστοειδῆς σκώληξ, > *κρία, μετὰ συγκοπὴν τοῦ ἀτόνου *ει, η*, καὶ ἠχηροποίησην τοῦ ἀρχικοῦ *κ-*, μᾶλλον ἀπὸ τῆς συνεκφώνησης τὴν *κρία > γρία.

51) d ζ α d- d á κ α

«dζad-dάκα ἢ, Καλαβρ.

Ἡ λ. κατὰ τὸν Rohlfs (L. Gr. στή λ. ζαλλάκα) εἶναι ἀραβικῆς ἀρχῆς.

Αὐλάκι ἀπὸ ἀσβεστοκονίαμα στὴ βᾶση κεραμιδιῶν στέγης, ἀπὸ τὸ ὅποιο διοχετεύεται τὸ νερὸ τῆς βροχῆς». (*IAEIKI* 2,253).

Ἡ G. Rohlfs²²⁹ ἔχει ἀποθησαυρίσει τοὺς ἀκόλουθους τύπους: *zaddáka*, *šaddaka*, *zaddákka*, *sudákka*, *čeddákka*, *žijákka*, *supákka*, *sujákka*, *suddákka*, *zaddakka*, *sinnákka*, *suddákka*, *siđdákka*, *sullákka* = rinzafo di calcina o cemento impenetrabile che si fa sui tetti = ἀδιαπέραστο ἐπίχρισμα ἀπὸ ἀσβέστη ἢ τσιμέντο ποὺ γίνεται πάνω στὶς στέγες.

Ἡ M. L. Wagner²³⁰ συσχέτισε τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὅποια θεωροῦσε ὁ Rohlfs ὡς ἀγνώστου ἐτύμου, μετὰ τὸ σικελικὸ *zaddacca*²³¹ = pavimento di battuto che si fa sui

εὐρεθέντα. Τόμ. Γ', σελ. 287), *Βερβελιά* ἀπὸ τὸ Λατινικὸν (δὲν ἐξεύρω διατί) *vernex*, *πρόβατον*. Λέγει πρὸς τοὺς τοῖς, ὅτι ὀνόματα ἀποπατημάτων ζώων σχηματίζονται πολλάκις ἀπ' αὐτὸ τοῦ ζώου ὄνομα. *Βουνιά βοῦς, καβαλλίνα καβάλλης* κτλ.»

227. H. and R. Kahane, *Graeca et Romantica*, σ. 581.

228. *LSJ*, σ. 935. Ἡ *Thesaurus*, τ. 4, σ. 1411, ἀναφέρει: «Item *κειρίας* a fasciorum similitudine dici tradunt Medicis τὰς πλατείας ἔλμινθας, Lubricos latos: qui itidem *ταινία* dicuntur, Lat. etiam *Taeniae*, alicubi scripti *Tineae*». D. J. Georgacas, Greek and other terms for 'tape-worm' and 'ravenous hunger', *Ἀφιέρωμα στὴ Μνήμη τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη*, Θεσσαλονίκη 1960, σ. 484-86.

229. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 165.

230. M. L. Wagner, Βιβλιοκρισία τοῦ: G. Rohlfs, *Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität*, *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher* 8 (1929/30) 210.

231. Ant. Traina, *δ.π.*, σ. 1112.

tetti, και ἀκολουθώντας τὴν ἀποψη τοῦ G. Gioeni²³² τὴν παρήγαγε ἀπὸ τὸ ἀραβ.²³³ *saiḥ* = the upper, or uppermost, part [or surface] of a house or chamber; the flat top or roof of a house; the back of a house or chamber when it is flat, level, or even, και πὸ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν ὑποκοριστικὸ τύπο *sutaiḥa*²³⁴, και μετὸ ὀριστικὸ ἄρθρο *al-*, *as-sutaiḥa*, ἀπ' ὅπου και τὸ ἴσπαν.²³⁵ *azotea* = flat roof, terraced roof, με ἀπόδοση τοῦ ἐμφατικῶ ἀραβικοῦ *!* μετὸ διπλὸ προουρανικὸ *dā* στὰ κατωιταλικά ιδιώματα. Ἡ ἐρμηνεία ἔχει γίνεи δεκτὴ ἀπὸ τὸν G. B. Pellegrini²³⁶ και ὁ G. Alessio²³⁷ ἀνέπτυξε ἀκριβῶς τὴν ἴδια, ἀγνοώντας τὰ ὅσα ἔγραψε ὁ M. L. Wagner.

Ἡ λ. *dʒad-dāka* δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀραβ.²³⁸ *sutaiḥa* < *saiḥ*, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀραβικ. *zallāqa* = glissoire = κυλίστρα, *glacis* = ὀμαλὴ κατηγορία, πρβ. *zallāqa al-kanif* = tuyeau, le canal d'un privé = ὁ σωλήνας ὁ ἀγωγὸς ἐνὸς ἀποχωρητηρίου (= kanif), πὸν χρησιμοποιοῦθηκε ἀρχικὰ μετὸ τὴ σημασία: κανάλι, ἀγωγός, και ὕστερα ἀνέπτυξε τὶς ἄλλες σημασίες, ἴσως σὲ συμφυρμὸ μετὸ ἀραβ. *sutaiḥa*, ἀπ' ὅπου και οἱ ποικίλοι τύποι.

52) d ζ a ρ γ á ρ a

«*dʒarǧára* ἢ, ζ-ζαργάρα Καλαβρ.
Πικρὴ οὐσία, δηλητήριο». (*IAEIKI* 2,256).

Ἵ G. Rohlfs²³⁹ παρατηρεῖ ὅτι ἡ παραγωγὴ²⁴⁰ τῆς λ. ἀπὸ τὸ ἀραβ.²⁴¹ *zarqa* =

232. G. Gioeni, *Saggio di etimologie siciliane*, Palermo 1885, σ. 299.

233. E. W. Lane, *An Arabic-English Lexicon*, τ. 4, σ. 1357α. Ἵ R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, τ. 1, σ. 651β, λ. *saiḥ*, ἀναφέρει ἐπιπροσθέτως: sol d'un édifice, pavé, pavé fait de tessons et de chaux, plancher = πάτωμα.

234. R. Dozy - W. H. Engelmann, *Glossaire des mots espagnols et portugais dérivés de l'arabe*, Leyden 1869², ἀνατ. 1974, σ. 228.

235. *Simon and Schuster's Concise International Dictionary, English-Spanish, Spanish-English*, ἔκδ. Tana de Gámez, New York 1975, σ. 821.

236. G. B. Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine*, τ. 1, σ. 274-75, ὅπου παρατίθενται και οἱ ιδιωματικοὶ τύποι: *suddāca* = muretto costruito negli avvallamenti di terreno attraversati dalle acque piovane, atto ad impedire l'asportazione della terra coltivabile, *sillācca* (Catania) = lista di mattoni o cocci fissata con malta o cemento, che si costruisce dove uno spiovente di tetto si appoggia a una parete verticale, per impedire che l'acqua penetri nell'interno, κλπ.

237. G. Alessio, *Miscellanea di etimologie romanze, Omagiu lui Iorgu Jordan*, Editura Academiei Republicii Populare Romine 1958, σ. 7-8.

238. R. Dozy, *Supplément*, τ. 1, σ. 600α.

239. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 166.

240. De Gregorio, *Studi glottologici italiani* 7, 426· ἡ παραπομπὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν G. Rohlfs, *LGII*, σ. 166.

241. R. Dozy - W. Engelmann, *ἔ.π.*, σ. 366: «*zarca* (femme aux yeux bleus) de (zarcā) qui a le meme sens. De ce *zarca* on a formé le masc. *zarco*». W. Meyer-Lübke, *REW*, σ. 802, λήμμα 9601.

μπλέ, άπ' όπου και τὸ ἰσπαν. *zarco*, -a = μπλέ, δὲν εἶναι πειστική καὶ καταλήγει μὲ τὴν πρόταση: «Dennoch wohl eher arabisch als griechisch», = παρ' ὅλα αὐτὰ ἴσως προτιμότερο ἀραβικὸ παρά ἑλληνικό.

Ἡ λ. προέρχεται²⁴² ἀπὸ τὸ ἀραβ.²⁴³ *rahđž al ghār* = διθειοῦχον ἀρσενικόν, ρεαλγάριον, ἐρυθρὰ σανδαράχη, κατὰ λέξη: σκόνη (*rahđž*) τῆς σπηλιᾶς (*ghār*), *venenum* = δηλητήριο.

53) *d ζ ι μ β ί λ ι*

«*dζιμβίλι* τό, *ζ-ζιμβίλι* Καλαβρ.

Ἐκ τῆς Νεοελλην. *ζεμπίλι*, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ Τουρκ. *zembil*.

1) Κάνιστρο πλεκτό ἀπὸ ξερὸ βοῦρλο». (*IAEIKI* 2,271).

Ἡ λ. δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ *ζεμπίλι* < τουρκ.²⁴⁴ *zembil* = σπυρίς, κ. *ζεμπίλι*, ἤτοι εἶδος κανίστρου ἢ σάκκου πλεκτοῦ ἐκ σχοίνων ἢ ἐξ ἰνῶν φοίνικος < ἀραβ. *zibil*, *zimbil*²⁴⁵ = a basket of palm-leaves, ἀλλὰ κατευθεῖαν ἀπὸ τὴν ἀραβική, ὅπως ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν χρῆση τῆς λ. στὰ ἰταλικά ιδιώματα²⁴⁶.

54) *d ζ ι ν έ ρ κ ο*

«*dζινέρκο* ἐπίθ., *ζ-ζινέρκο* Καλαβρ.

Ἐκ τῆς Ἀγνώστου ἐτύμου.

Φιλάργυρος». (*IAEIKI* 2,271).

Ἡ G. Rohlfs²⁴⁷ σημειώνει ἐπίσης τοὺς τύπους: (*Reggio*) *zinèrku*, (σικελικό) *zinerku*, *zinirku*²⁴⁸ = *avaro*, καὶ διερωτᾶται γιὰ τὴν προέλευσή τους.

Ἡ λ. εἶναι ἴδιας ἀρχῆς μὲ τὸ ναπολιτάνικο²⁴⁹ *arzenéco* = *avaro* = φιλάργυρος, *arzenecaria* = *avarizia smodata* = ὑπέρμετρη φιλαργυρία, *arzenecuso* = *spilorcio*, *avaro* = φιλάργυρος, τὸ ὁποῖο σημαίνει ἐπίσης: ἀρσενικό, εἶδος δηλητηρίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἴσως καὶ νὰ ἐτυμολογεῖται.

242. Ὁ πρῶτος ποὺ ἐτυμολόγησε σωστὰ τὴ λ. ἦταν ὁ M. L. Wagner, ὁ.π., *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher* 8 (1929-30) 210. G. B. Pellegrini, ὁ.π., τ. 1, σ. 213.

243. R. Dozy, *Supplément*, τ. 1, σ. 562. R. Dozy - W. H. Engelmann, ὁ.π., σ. 332-33, ὅπου καὶ ἐκτενὴς ἀνάλυση τῆς ἀραβικῆς λ.

244. I. Χλωροῦ, *Λεξικὸν Τουρκοελληνικόν*, τ. 1-2, Κωνσταντινούπολις 1899, τ. 1, σ. 871α.

245. E. W. Lane, ὁ.π., τ. 3, σ. 1212γ.

246. G. B. Pellegrini, ὁ.π., τ. 1, σ. 171-72. M. L. Wagner, ὁ.π., *B-NJ* 8 (1929-30) 211.

247. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 170.

248. Ant. Traina, ὁ.π., σ. 1116: «*zinircu*, *zinerku*. add. Ritenuto nello spendere: teguente, spilorcio».

249. Raffaele d'Ambra, *Vocabolario napoletano-toscano, domestico di arti e mestieri*, Napoli 1873, σ. 66.

55) *d o γ ι έ γ ο υ ω*

«*δοσιέγωω, δδ-δοσιέω, δδουφ-φέω, δδουλ-λέω* 'Απουλ.

'Αλείφω για τελευταία φορά με τὸ ἅγιο μῦρο τὸν ἐτοιμοθάνατο». (*IAEIKI* 2,315).

'Ο G. Rohlfs²⁵⁰ συσχετίζει τὴ λ. με τὸ ἀρχ. γαλλικὸ²⁵¹ *enoillier* = donner l'extreme onction = δίνω τὸ τελευταῖο χρίσμα, ποὺ εἶναι κατάλοιπο στὰ κατωιταλικά ἀπὸ τὴν περίοδο τῶν Νορμανδῶν.

'Η προτεινόμενη ἐτυμολογία προσκρούει στὴ φωνητικὴ διαφοροποίηση τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς κατωιταλικῆς λ., με ἀποτέλεσμα νὰ καθίσταται ἀστήρικτη.

Οἱ H. καὶ R. Kahane²⁵² ξεκινώντας ἀπὸ τὸ οὐσ.²⁵³ *ἀγιολάδι, ἀγιαλάδι* Καλαβρ. (Μπόβ.), *ἀγιόλαδο*, τό, = τὸ ἔλαιον τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου Καλαβρ. (Μπόβ.), σχηματίσαν τὸ ἀμάρτυρο ρῆμα *ἀγιολαδιάδζω > *ἀδουλιιάδζω*, με μετάθεση καὶ ἀνομοιωτικὴ πτώση τῆς συλλαβῆς.

'Η ἐρμηνεία τους εἶναι ἀνεπιτυχής, γιατί προϋποθέτει ἐξεζητημένες φωνητικὲς μεταβολές, οἱ ὁποῖες δὲ δικαιολογοῦνται, καὶ μάλιστα σὲ ἓνα ὑποθετικὸ ρῆμα, ποὺ δὲ σχηματίστηκε μᾶλλον ποτὲ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

'Η λ. εἶναι ρομανικῆς²⁵⁴ ἀρχῆς: πρβ. λατιν. *induco* = εἰσάγω· ἐπιστρώνω, ἐπικαλύπτω, ἀπ' ὅπου τὸ γαλλ., προβηγκιανὸ *enduire* = ἀλείφω, χρίω με ἄλειμμα, ἐπαλείφω, ἐπιχρίω, σχηματισμένη κατὰ τὰ εἰς -έγωω, *έγγω* λήγοντα ρήματα, πρβ.²⁵⁵ ἰταλ. *carisco* > *καπέγουω*, *oso* = ἀποτολμῶ, > *οὐσέγουω*, με πτώση τοῦ ἀρχικοῦ *in-*, πρβ. ἰταλ.²⁵⁶ *imboccare* = μπαίνω, εἰσέρχομαι στὸ στόμιο ἐνὸς λιμανιοῦ, > *μουκάρω*, ἴδια σημασία, *invoglia*²⁵⁷ > *μπόλια*.

56) *ε λ ε ν γ α*

«*ἐλενγα ἦ*, 'Απουλ.

'Απὸ τὸ ἀρχ. οὐσ. *ἐλιγγος*. 'Η λ. με τὸν τύπ. *ἐλιγγας* 'Ηπ. (Ζαγόρ.) 'Ιθάκ. Κάρπ. Κεφαλλ. Κρήτ. Λευκ.

Λόξυγγας. 'Η λ. με τὴν αὐτὴν σημ. 'Ιθάκ. Κεφαλλ. Κρήτ. Λευκ.». (*IAEIKI* 2,352).

250. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 130.

251. A. J. Greimas, *Dictionnaire de l'ancien français jusqu'au milieu du XIVe siècle*, Paris 1968², σ. 223.

252. H. and R. Kahane, *Graeca et Romanica*, σ. 745.

253. *IA*, τ. 1, σ. 116.

254. W. Meyer-Lübke, *REW*, σ. 361, λῆμμα 4383. Ch. T. Lewis - Ch. Short, *A Latin Dictionary*, Oxford 1879, ἀνατ. 1966, σ. 937.

255. G. Rohlfs, *Grammatik*, σ. 144.

256. H. and R. Kahane, *Graeca et Romanica*, σ. 661.

257. G. Meyer, *Neugriechische Studien IV*, Wien 1895, σ. 60-61.

Ἡ ἀρχ. λ. *Ἰλιγγος*, ὁ²⁵⁸, = 1) spinning round 2) in pl., eddies or wreath of smoke = τοῦφες καπνοῦ. 3) whirlpool. 4) agitation of mind, ἔχει ἐπιβιώσει στὰ νεοελληνικά ἰδιώματα²⁵⁹ ὡς: *Ἰλιγγας Κάρπαθ.*, *Κεφαλλην.*, *Κύπρ.*, *Ἰλιγας Δ. Κρήτ.*, *Ἰλ'γγας Λευκάδα*, *Ἰλιγγας Κάρπαθ.*, καὶ σημαίνει: 1) Wirbel, Strudel = δίνη, στρόβιλος. 2) Wirbelwind = ἀνεμοστρόβιλος, καὶ μᾶλλον ἀπὸ παρανόηση συσχετίστηκε μὲ τὸ κατωιταλικὸ ἔλεγκα, ἡ, ποὺ ἐτυμολογεῖται²⁶⁰ σωστὰ ἀπὸ τὸ ἀρχ. *λύγξ*, ἡ²⁶¹ = hiccup = λόξυγγας, μὲ τὸ προθετικὸ ἐ-

Εὐχὴ ὄλων τῶν ἀσχολουμένων μὲ αὐτὰ τὰ θέματα εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση τῆς μνημειώδους ἐργασίας τοῦ Ἄν. Καραναστάση, ἡ ὁποία λόγῳ τῆς μεγάλης τῆς ἔκτασης καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου τῆς θὰ καταστεῖ πολυτιμότερο ὄργανο ἔρευνας γιὰ τὰ κατωιταλικά ἰδιώματα καὶ γιὰ τίς ἐν γένει νεοελληνικὰς γλωσσικὰς σπουδὰς.

Πειραιὰς

Κ. ΚΑΡΑΠΟΤΟΣΟΓΛΟΥ

258. *LSJ*⁹, σ. 828.

259. N. Andriotis, *Lexikon der Archaismen*, σ. 282, λῆμμα 2855.

260. G. Rohlf's, *LGII*, σ. 303. N. Andriotis, *ἰ.π.*, σ. 361, λῆμμα 3831, ὅπου ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο ὑποκοριστικὸ *λυγκίον, τό.

261. *LSJ*⁹, σ. 1063.